

Tove
Jansson

Poctivá
podvodníčka

Tove Jansson
POCTIVÁ PODVODNÍČKA

Artforum

Tove Jansson
DEN ÄRLIGA BEDRAGAREN

Text © Tove Jansson, Moomin Characters™ (1982)
Published in the Slovak language by arrangement with Rights & Brands

Translation © Katarína Motyková, 2026

Design & Layout © Matúš Lelovský, 2026
Illustration © Tove Jansson estate
Slovak edition © Artforum, 2026

Tove
Jansson

Poctivá
podvodníčka

Pre Mayu

1

Bolo celkom obyčajné ponuré zimné ráno, snežilo. Ani v jedinom okne sa nesvietilo. Katri prikryla lampu, aby nezobudila brata. V izbe bolo veľmi chladno. Uvarila kávu a termosku mu postavila vedľa postele. Pri dverách ležalo veľké psisko a pozorovalo ju s ňufákom medzi labami, vyčkávajúc, kedy pôjdu von.

Na pobreží dobrý mesiac snežilo. Nikto si nespomínal na zimu, keď by bolo naváľalo toľko snehu, večne padajúceho, kopiaceho sa pred dverami a pod oblokmí, nahromadeného na strechách, ktorý nikdy neustal, ani len na krátky čas. Iba čo odhrnuli chodníky, stihol ich zasypať. V studenej lodenici sa nedalo pracovať. Ľudia sa prebúdzali neskoro, lebo už nebolo nijakého rána, dedina mlčky odpočívala pod panenskou prikrývkou medzi gazdovstvami, kým nepovypúšťali von deti, ktoré si do nej vyhlúbili tunely a jaskyne a hlasno na seba pokrikovali, lebo na ne nik nedozeral. Zakázali im hádzať snehové gule do okien Katri Klingovej, ale nič na to nedbali. S bratom Matsom a veľkým bezmenným psom žili v podkroví nad obchodom. Pred svitaním si zvykla vybehnúť so psom krížom cez celú dedinu až

k mysu s majákom, tak to robievala každé ráno, zatiaľ čo sa ľudia budili a šomrali, že sneží rovnako ako včera a tamto zas kráča s tým svojím psiskom a navyše v golieri z vlčej kožušiny. A že nie je normálne, že mu nedala meno, všetky psy by predsa mali mať meno.

O Katri Klingovej sa hovorilo, že ju okrem čísel a brata nič nezaujíma. A všetci sa divili, kde nabrala také žlté oči. Mats ich mal belasé po matke, no nikto si už nespomínal, ako vyzeral ich otec, už veľmi dávno odišiel kamsi na sever nakúpiť drevo a nikdy sa nevrátil, aj tak nebol tunajší. Boli zvyknutí, že oči všetkých ľudí sú viac-menej belasé, ale tie Katrine pripomínali žlté oči jej psa. Na okolitý svet sa dívala cez úzke štrbinky a iba zriedka si ľudia stihli všimnúť ich neprirodzenú farbu, viac žltú než sivú. Ale keď sa náhle ozvala jej večná nedôvera, ktorá v nej celý čas driemala, vtedy ich doširoka otvorila a pri určitom svetle vyzerali naozaj akoby žlté, a to ľudí dosť zneisťovalo. Vedeli, že Katri Klingová sa nespolieha na nikoho okrem seba a brata, o ktorého sa starala a ktorého vychovávala od jeho šiestich rokov, a aj to ľudí odrádzalo. A ešte to, že nikto nikdy nevidel jej bezmenného psa zavrtieť chvostom. Akoby tá ženská a jej psisko ani nestáli o to, aby k nim bol niekto milý.

Po matkinej smrti Katri prebrala prácu predavačky v obchode a okrem toho sa starala o účtovníctvo. Bola veľmi bystrá. V októbri však dala výpoveď. Všetci sa domnievali, že majiteľ obchodu by sa ich najradšej zbavil, len sa jej to neodváža povedať. Chlapec bol iný. Mal pätnásť, bol od sestry o desať rokov mladší,

vysoký a mocný, a ľudia ho považovali za trochu jednoduchšieho. V dedine robil to či ono, čo bolo práve treba a nikomu sa do toho nechcelo, ale najviac pomáhali bratom Liljebergovcom v lodenici, kým ju pre veľké mrazy nezavreli. Liljebergovci ho poverovali len drobnými podradnými robotami.

Vo Västerby sa už dávno nerybárčilo, už sa to viac nevyplatilo. Mali tu tri lodné dielne, kde sa stavali člny, no iba v jednej z nich vyťahovali člny na rampu, aby ich cez zimu poopravovali. Najlepší lodní majstri boli bratia Liljebergovci. Boli štyria a všetci slobodní. Najstarší Edvard kreslil plány, podľa ktorých člny stavali. Okrem toho jazdil do mesta poštovým autom a cestou zvykol vyzdvihnúť aj tovar určený do obchodu. Auto patrilo majiteľovi obchodu a bolo jediné v dedine.

Stavitelia lodí z Västerby boli patrične hrdí, každú loď označovali dvojitém W, akoby ich dedina bola tou najstaršou a jedinou dedinou tohto mena v krajine. Dedinčanky háčkovali prikrývky na posteľe so starými osvedčenými vzormi a aj ony ich označovali dvojitém W. Keď sa v júni pozlietali letní návštevníci, poskupovali člny aj prikrývky na posteľe, užívali si bezstarostné letné dni, kým bolo teplo, no koncom augusta všetko opäť utíchlo a vrátilo sa do obvyklých kolají. A potom sa prikradla zima.

Na brieždení všetko zosinavelo a sneh žiaril, kuchyne sa rozsvietili a deti vybehli von do závejov. Obloka trafila prvá guľa, no Mats pokojne spal ďalej.

Ja, Katri Klingová, často v noci ležím a premýšľam. Moje myšlienky sú nezvyčajne vecné, priveľmi vec-

né na to, aby mi schádzali na um práve v noci. Väčšinou myslím na peniaze, na veľa peňazí, ako ich získať rýchlo a naložiť s nimi rozumne a poctivo, na toľko peňazí, aby som na ne už viac nemusela myslieť. A na to, že ich bude potrebné vrátiť, ale to má čas. Najprv dostane Mats svoju vytúženú loď, veľkú a poriadnu s kajutou a zabudovaným motorom, najlepšiu loď, akú kedy postavili v tejto naničhodnej dedine. Každú noc počúvam zvuky na obložnej tabuli, mäkký šepot snehu, ktorý vetrisko ženie od mora, dobre im tak, kiežby pokryl celú dedinu, nech zmizne z povrchu zemského, aby sa raz a navždy všetko prečistilo... Nič nie je také pokojné a nekonečné než dlhá zimná tma, tá len pokračuje a pokračuje, akoby ste žili v tuneli, v ktorom zavlhne ako noc a zavlhne trochu zredne a premení sa na šero dňa, človek akoby sa ocitol v dialke, chránený a osamelejší než inokedy. Potom človek len vyčkáva a schováva sa, presne ako to robia stromy. Vrávia, že peniaze smrdia, to však nie je pravda. Peniaze sú rovnako čisté ako čísla. To ľudia smrdia, každý jeden človek páchne vlastným neviditeľným puchom, ktorý zosilnie vždy vtedy, keď sa nahnevá, zahanbí alebo keď ho prepadne strach. Pes ten pach vycíti, okamžite o ňom vie. Keby som bola ako pes, vedela by som toho viac než treba. Iba Mats je bez zápachu, je čistý ako sneh. Mój pes je veľký, krásny a poslušný. Rád ma nemá. Ale rešpektujeme sa navzájom. Ja rešpektujem tajný psí život, to tajomstvo veľkých psov, ktoré si zachovali ešte niečo zo svojej prirodzenej divokosti, ale neverím im. Ako len môže niekomu napadnúť spoľah-

núť sa na psy, ktoré nás sledujú, a pripisovať im vlastnosti podobné tým ľudským, samé ušľachtilé a príťažlivé vlastnosti. Psy síce nemo poslúchajú, ale celý čas nás sledujú a veľmi dobre sa v nás vyznajú, vyňuchali naše úbohé vnútro, preto by sme mali zostať ohromení a dojatí v nemom úžase, veď je až neuveriteľné, že nás aj napriek tomu naďalej sprevádzajú a poslúchajú. Možno nami opovrhujú. Možno nám už odpustili. Alebo sa im iba páči nie byť za nič zodpovednosť. To sa nikdy nedozvieme. Možno nás považujú za nejaký osudový druh prerastených tvorov s čudesnou stavbou tela, za akési obrovité farbavé chrobáky. Vonkoncom nie za nejakých bohov, lebo nás už určite dávno prekukli a dospeli k zdrvivému názoru, ktorý neprejavia len pre svoju tisícročnú vernosť. Prečo sa nik neobáva vlastného psa, veď ako dlho vydrží popierať svoju divokosť ten, čo kedysi býval divým zvieraťom? Ľudia si zvieratá idealizujú a zároveň sa dívajú z vysoka na psiu prirodzenosť, na vyškrabávanie blch z kožuchov a zakopávanie zhnitých kostí, na váľanie sa v hromade odpadkov či celonočné štekanie na dutý kmeň stromu... Ale čo iné robia oni sami, vari nezahrabávajú to, čo by malo zhnieť v ústraní, aby to raz vyhrabali a potom znova zahrabali, a nezavýjajú pri tom pri dutých kmeňoch, nehovoriac o tom, v čom by sa najradšej vyváľali? Tak veru. Pohrdáme nimi, ja i môj pes. Ukrytí v útrobach tajného života, schovaní vo svojom divokom vnútri...

Pes sa zdvihol, čakal pri dverách. Zišli po schodoch, potom cez obchod, a kým si Katri v chodbe obúvala čižmy, v hlave sa jej prevaľovali hrozivé nočné myš-

lienky, nebolo pred nimi úniku, a keď vyrazila do mrazu a zastala, aby sa nadýchla zimnej čistoty, zmenila sa na okamih aj so svojím neprístupným zverom tesne pri nohe na temné súsošie. Psi jakživ neviedli na vôdzke. Deti stíchli a rozprchli sa, brodiac sa s námahou v snehu, aby sa za najbližším rohom opäť rozkričali a začali sa klbčiť. Katri prešla okolo nich a vydala sa k majáku. Liljeberg hore vyviezol plynové fľaše, ale jeho stopy už takmer stihol zaviat sneh. Ako sa približovala k mysu, silnel aj severozápadný vietor priamo od mora, až dorazila na miesto, kde sa cesta stáčala hore k domu starej slečny Aemelinovej. Katri sa na tom mieste chvíľku zdržala a pes s ňou. Zo strany, z ktorej dul vietor, na nich viali biele vločky, ktoré sa na psej srsti len pomaly topili. Katri pozorovala dom tak, ako to už dlhšie robievala každé ráno na svojej púti k majáku. Žila v ňom Anna Aemelinová sama so sebou, sama so svojimi peniazmi. Po celú dlhočisnú zimu sa takmer neukázala v dedine, veď to, čo potrebovala, jej priniesli z obchodu a raz do týždňa jej prichádzala poupratovať pani Sundblomová. Ale skoro zjari ste mohli zazrieť jej svetlý plášť, ako presvitá medzi stromami, keď opatrne vstúpila do okraja lesa. Jej rodičia za svojho dlhého života nedovolili, aby sa stromov v ňom dotkla čo i len jedna sekera. Kým sa pominuli, stihli kráľovsky zbohatnúť. Ale lesa sa nesmel nikto dotknúť ani po ich smrti. A tak sa zmenil na nepreniknuteľnú hradbu za vilou, ktorú v dedine volali králičím domom. Táto sivá drevená vilka s bielymi ozdobnými okennými rámami farebne ladila s vysokou kulisou zasneženého

lesa. Svojimi bielymi záclonkovými zubami na verande, prostoduchými oblúkmi okien pod zasneženým obočím a ostrážitými uškami komínov vskutku pripomínala králika. Vo všetkých oknách panovala tma. Kopec sa nik nenamáhal odhrnúť.

Tam žije. A tam raz budeme žiť aj my s Matsom. No ešte treba vyčkať. Musím si dobre premyslieť každý detail, kým Anne Aemelinovej zverím také dôležité miesto vo svojom živote.

2

Možno by sme Annu Aemelinovú mohli nazvať milou, lebo ju nikdy nič neprinútilo prejať zlosť a aj preto, lebo mala neobvyklú schopnosť zabúdať na nepríjemné veci, iba sa otriasla a ďalej pokračovala tým svojím neurčitým a zároveň zanovitým spôsobom.

V skutočnosti bola desivá vo svojej rozmaznanej dobrosrdečnosti, ale nik si to ani nestihol všimnúť; zriedkavé a krátke návštevy v kráľickej chalúpke absolvovali občasní hostia za neprítomnej zdvorilosti, ktorá v nich vyvolávala pocit, akoby vzdávali hold nejakému menšiemu pamätníku. Anna sa nechránila svojím postojom, ani by nebolo správne tvrdiť, že nemala vlastnú tvár, jednoducho žila naplno len vtedy, keď sa venovala svojej zvláštnej schopnosti zobrazovať veci, a kým zobrazovala, bola, prirodzene, vždy sama. Anna Aemelinová oplývala mohutnou a presvedčivou silou jednostrannosti, dokázala vidieť a obsiahnuť jednu jedinú vec, zaujímala sa len o jediné. A to bola lesná pôda, zem v lese. Anna Aemelinová dokázala zobraziť lesnú pôdu tak verne a dôverne, že zachytila aj to najmenšie ihličie. Jej akvarely boli drobné a neznesi-

telne naturalistické a boli rovnako krásne ako poddajný machový koberec a jemné rastlinky, po ktorých kráčame v hustom lese, ale zriedkakedy si ich skutočne všimneme. Vďaka Anne Aemelinovej ľudia uvideli, všimli si ideu lesa a spomenuli si a na okamih pocítili nežnú túžbu, ktorá bola zároveň príjemná a plná nádeje. Aká škoda, že Anna svoje obrázky kazila králikmi, ockom, mamkou a ich malým Králičkom. Aj to, že jej králiky boli posiate drobnými kvietkami, dosť uberalo z hlbokej lesnej mystiky. Králiky raz ktosi v nejakej recenzii skritizoval, čo Annu zranilo a zneistilo, ale čo už zmohla, keď museli byť na obrázkoch kvôli deťom i vydavateľstvu. Približne každé dva roky vyšla nová malá knižka. Text písalo vydavateľstvo. Niekedy Anna dostala chuť zobrazovať len pôdu, nízke rastliny, korene stromov, čoraz dôkladnejšie a v čoraz menšej mierke, tak blízko a hlboko v machu, že sa hneď a zelený miniatúrny premenil na obrovskú džungľu obývanú hmyzom. Človek by si mohol predstaviť rodinu mravcov namiesto králikov, ale teraz už bolo, prirodzene, neskoro. Anna upratala obraz prázdnej oslobodenej krajiny. Bola zima a ona nikdy nepracovala, kým sa neobjavila prvá holá zem. Kým čakala, písala listy veľmi malým deťom, ktoré sa pýtali, prečo sú králiky kvetované.

Ale jedného dňa, keď sa začína samotný príbeh o Anne a Katri, Anna nepísala žiadne listy, sedela vo svojom salóne a čítala Jimmyho dobrodružstvá v Afrike, veľmi zábavnú knihu. Práve sa vrátil z Aljašky.

Annine priestranné nízke izby sa javili v snežnom svetle krásne, biele a modré kachľové pece, svetlý nábytok, ktorý stál riedko pri stenách a zrkadlil sa v parкетovej podlahe, ktorú pani Sundblomová raz týždenne voskovala. Ocko chcel mať okolo seba vždy priestor, bol veľmi veľký. A mal rád modrú, opatrnú modrú farbu, ktorá bola všade a rokmi bola len bledšia a bledšia. Nad celým kráľíčim domom spočíval hlboký pokoj, pečať definitívnosti.

Počas dňa Anna odložila knihu a rozhodla sa, že by mala zatelefonovať do obchodu, čo robila veľmi nerada. Bolo obsadené, tak si sadla k oknu na verande, aby počkala. Letnú verandu zaľahol obrovitý závej, severozápadný vietor ho vyfúkal do odvážnej krivky, zároveň hravej aj prísnej. Nad ostrou hranou víril sneh v ľahkom a priehľadnom vejári. Každú zimu sa zjavila tá istá línia záveja a zakaždým bol rovnako krásny. Ale závej bol príliš veľký a jednoduchý na to, aby upútal Anninu pozornosť. Zavolala znova a obchodník tentoraz zdvihol. Vrátil sa už Liljeberg? Zabudla si objednať maslo a hráškovú polievku, nie veľké balenie, malú konzervu. Obchodník nepočúval, čo mu hovorí, vysvetľoval, že cesta stále nie je odhrnutá, takže poštové auto nechodí, ale Liljeberg sa tentoraz vybral do mesta na lyžiach a vezme poštu so sebou a okrem toho čerstvú pečeň...

Nepočujem! zakričala Anna Aemelinová. Kto že peče? Čo ste povedali?

Pečeň, zopakoval obchodník, s Liljebergom dorazí čerstvá pečeň a odložím ju špeciálne pre slečnu Aeme-

linovú, peknú pečeň... A potom zmizol v snehovej búrke, zrejme opäť nastala chyba v spojení. Anna sa znova odstrihla od vonkajšieho sveta a s úľavou sa vrátila k svojej knihe. V skutočnosti jej na hrachovej polievke až tak nezáležalo. A ani na pošte.

Keď sa Edvard Liljeberg vrátil z mesta a zložil si lyže, zhodil ruksak na schody obchodu, boleli ho kríže a nemal náladu sa s nikým rozprávať. Obchodníkov tovar prehodil do kartónovej škatule a zanesol ho do obchodu, väčšina bola mokrá od snehu.

To teda trvalo, zašomral obchodník, postávajúc za pultom, dosť mrzutý, lebo prišiel o predavačku. Liljeberg neodpovedal, ale triedil poštu na stole v predsieni. Katri Klingová ho zazrela oknom, keď prichádzal na lyžiach, naraz sa tu zjavila a dívala sa mu cez plece, v ústach mala svoju obvyklú cigaretu, cez dym žmúрила na listy a zahlásila: To sú Aemelinovej listy. Bolo ľahké ich rozpoznať, na väčšine bolo meno napísané a vyzdobené kvetinkami od veľmi malých detí. Katri pokračovala: Máš v úmysle jej ich zaniest teraz hneď?

Hádam si človek môže na chvíľu vydýchnuť, ohradil sa Liljeberg. Byť poštárom v tejto dedine nie je vždy med lízať.

Pokojne mohla povedať, že to musela byť námaha, či vôbec videl na cestu a kedy už mesto odhrnie sneh, čokoľvek, čo by ukázalo aký-taký záujem, hoci hraný, tak ako ľudia zvyknú, aby sa ten druhý cítil pri rozhovore lepšie, ale kdeže, Katri Klingová bola iná. Ako tam stála a prižmurovala oči v cigaretovom dyme a tvár jej lemovala čierna temná hriva, keď sa nakláňala ponad

stôl, zabalená v deke, ktorú si pridržala rukami zovretými v päšť, Edvard Lijeberg si pomyslel, že vskutku pripomína bosorku.

Povedala: Poštu vezmem Aemelinovej ja.

To asi nepôjde, poštu roznáša poštár. Je to služba založená na dôvere.

Katri zdvihla tvár a doširoka otvorila oči, v tvrdom svetle predsiene boli naozaj žlté. Dôvera, povedala. Mám vašu dôveru? Chvíľu počkala a zopakovala: Poštu vezmem Aemelinovej ja. Je to pre mňa dôležité.

Snažíš sa pomáhať?

Vieš, že to nerobievam, odpovedala Katri. Robím to výhradne kvôli sebe. Tak mám vašu dôveru či nie?

Liljebergovi blysko hlavou, že sa aspoň mohla vyhovoriť na to, že aj tak ide von so psom, úplne sa to ponúkalo. Každopádne bola Katri Klingová poctivka, to sa musí nechať.

Anna zavolala znova. Teraz je počuť lepšie, povedal obchodník. Chceli ste malú konzervu hrachu a maslo. Liljeberg priniesol poštu a aj pečeň, je čerstvá, takpovediac teraz vyrezaná z brucha! Odložil som ju špeciálne pre slečnu, ale tentoraz ju neprinesie Liljeberg, ale Klingová, vraj ide tak či tak do vašich končín.

Kto? Bývalá predavačka z obchodu. Katri Klingová. Prinesie vám tú pečeň.

Prečo pečeň? Namietla Anna a zmalátnela. Vyzerá to nevábne a tak ťažko sa to pripravuje... Ale keď ste už boli taký milý a odložili ste ju... Tá slečna, akože sa to volá, Klingová? Vie, že sa k nám vchádza cez kuchyňu?

A potom začala linka znova písať, ako to v zime robievala často. Anna chvíľu stála so slúchadlom v dlani, neskôr vyšla do kuchyne a postavila na kávu.

Mats sa vrátil z lodenice, až keď sa začalo stmievať. V zime muži vo Västerby stavali len počas odmäku, aby šetrili palivo, a pred zotmením sa lodenica zatvárala kvôli elektrine, boli veľmi šporovliví. Mats odchádzal vždy ako posledný.

No tak ťa predsa stade dostali, povedal obchodník. Ty by si tam hádam sedel a šmirgľoval aj v tme, keby ti to dovolili.

Práve robíme obšívanie trupu, odpovedal Mats. Prosím si na účet pripísať jednu Coca-Colu.

Hneď to bude! Aká škoda, že ťa tvoja drahá sestra už nebude obsluhovať, je to skutočne škoda, ona, ktorej to v obchode tak išlo. Tak obšívanie. Nehovor. Takže ty zvládaš aj také veci. Kto by si to bol pomyslel.

Mats prikývol bez toho, aby mu venoval pozornosť, pomaly si popíjal Coca-Colu pri pulte. V tej malej preplnenej miestnosti sa zdal veľmi veľký a vysoký. A vlasy mal dlhé, až príliš dlhé, a havranie ako sestra. Cudzíe vlasy. Zdalo sa, že zabudol, že tam nie je sám. Ale keď Katri zišla dolu schodmi, otočil sa a súrodenci si mlčky prikývli, bol to znak spolupatričnosti, iba ich vlastné znamenie. Pes si ľahol k dverám, čakal.

Obchodník povedal: Takže teraz odnesiete poštu do králičieho domu vy, ako som pochopil. Tu je tovar. Dajte pozor na pečeň, aby nevytekala.